

CO POTŘEBUJE DORŮSTAJÍCÍ ČLOVĚK?

Tělesná výchova a mravnost

Rudolf Kischick

Dorůstající člověk se pokouší zaujmout vztah k vnějšímu světu trojím způsobem: jednáním, mluvou a myšlením. Tělesným cvičením připadá úkol vychovat člověka činu, tj. zařadit ho do prostoru tak, jak si to vyžaduje člověk samotný. K činnosti náleží vůle. To však mnoho neříká, neboť se musíme ptát, co vězí za vůlí? Odpověď na tuto otázku má pro tělesnou výchovu rozhodující význam, neboť zde tkví příčina, proč se mladí lidé věnují tělem i duši tělesnému pohybu.

Sledujeme-li fáze dětského vývoje, ukazuje se, že i když by se tato vůle chtěla projevat nejruznějším způsobem, přesto mají všechny její tvářnosti společný znak: Jsou projevem toho, co se v člověku označuje jako mravnost. Centrum vůle a svět mravních sil je jedno a totéž. V tělesných cvičeních se člověk snaží vyjádřit to nejvnitřnější, nejpravdivější a nejryzejší ze své bytosti.

Také zkoušky síly čtrnácti- a patnáctiletých mladíků musíme posuzovat a chápat z tohoto hlediska. Až do plnoletosti, tedy až do 21 let vůle obsahuje mravnost jako spoutanou sílu a jako neviditelný princip. Teprve po této době se mravní síly osvobozují a já je může vědomě řídit.

Když správně rozumíme této skutečnosti, je nám jasné, že veškerá tělesná výchova musí být současně výchovou mravní. Kde toto mravní působení chybí, vstupuje na jeho místo něco jiného: princip zla. Necháme-li děti a mladé lidi pouze si hrát, cvičit a sportovat, aniž by byl pohyb nesen mravními silami, pak člověk tyto síly odevzdá silám země. Tělo zatvrdne, oduševnělost zakrní a duch, jakožto tvořivý princip, vyschne. Člověk se totiž nemůže libovolně oddávat silám vůle, aniž by to nemělo nutné následky. Cvičení kojenců je stejně tak škodlivé jako švédská gymnastika, jakož i jednostranný tréninkový plán superatletů, neboť tyto cvičební formy nevznikly ze správného nazírání a z opravdové lidské potřeby, nýbrž z nerozumu, abstraktního myšlení a osobní ctižádosti. Tím, že je člověk puzen uvádět údy do činnosti, neřídí se zákony lidského vývoje, ale zákony egoismu. Jestliže je přerván kontakt s mravností, pak každé úsilí vůle škodí dorůstajícímu člověku jako celku. Možno říct, že setkání mladého člověka silami prostoru je nadměru nebezpečné, jestliže se člověk nespojí se silami, které jsou silnější než duch země, tíže nebo vše, co může člověka individualizovat.

Dnes věříme, že tělesná výchova na širším základě, kterou jsme pro mládež vytvořili, znamená obdivuhodný pokrok proti době, kdy tato cvičení nebyla. Zajisté je to pokrok, ale jen tehdy, přihlédneme-li ke skutečnosti, že dnešní člověk má k dispozici morální síly vůle, které před sto lety ještě neměl. Teprve od té doby může čelit silám tíže. Člověk minulého století byl jinak organizován, než jsme dnes my, nebyl tak pevně vázán na tělo a neměl tedy zvláštní potřebu sestupovat do hlubších oblastí vůle, aby obstál ve střetu s hmotou. Teprve materialismus se všemi doprovodnými jevy vede člověka k tomu, aby se odvážil do oblastí do té doby neznámých sil. Na základě poznatků R. Steinera víme, že tento materialismus vznikl následkem velké kosmické čistky v druhé třetině 19. století.*

* R. Steiner: Pád duchu temnot.

Nebe bylo vyčištěno, nic Země potemněla. Toto potemnění má dvě stránky: Oslabuje slabé a posiluje silné. Silná já jsou vyburcována ke zvýšenému úsilí zabránit tomu, aby se duše a duch stali nositeli nižších sklonů. Člověk měl sám od sebe vyvinout silné impulsy, aby pronikl k čistému světlu, ke kosmické Inteligenci, ke tvořivým idejím. Musel sice napnout všechny síly k tomu, aby naddimenzionálním výstupem opět našel domov lidské duše, ale to, co potřeboval především, byla vůle a tato vůle se musela vlit do čistých nádob mravních idejí. Teprve po této oběti mohlo já žít společně se silami kosmu.

Komu bylo toto úsilí příliš těžké nebo mravní ideje příliš vzdálené, ten se musel ohlédnout po nějaké náhražce. Ta se nalézá ve všem, co je obsahem našeho technického věku. Vůle žije v technice, vůle žije ve sportu. Nikoliv však vůle morální, ale egoistická.

Jestliže fantazie, moudrost a umění nedrží síly vůle na uzdě, pak si tělesnými cvičeními ubližujeme. Neexistuje také lepší prostředek k vymýcení duchovně tvořivých schopností již v raném věku než ten, když se vnější pohyby častým opakováním stanou zvykem.

Ani výjimečně není dobré, jestliže se mladý člověk musí vydat intenzivnímu kontaktu s údy, protože se tím vychovává k nepravdě. Mnohem horší však jsou od života odtržené zvyky jako takové. Tu je člověk zasažen na nervu života, protože takovéto zvyky jsou jako pancéř, kterým je obloženo to, co by se mělo zabývat trvalým, tvořivým přeformováváním.

Obdivuhodná síla éterického těla se ničím tak dokonale nenaruší, jako falešnými zvyklostmi. Na druhé straně je však vyhráno, když fyzické a éterické tělo mohou spolu souznít. Podřídí-li se vůle éterickému principu, pak činí nohy a paže to, co od nich požaduje vyšší já a člověk může růst zdravým způsobem. Na každém stupni je jiný a přece zůstává stále stejný. Jeho vztah k éteričnu dostává během vývoje stále vědomější formy: Od napodobování přes autoritu až k vyššímu nazírání. Přečází přes morální zodpovědnost až k éterickému vědomí nezatíženému tělesností. To se děje vždy novým přemodelováváním, přeléváním a přetavováním. Všemi těmito proměnami se táhne jako červená nit zákonitost éterična, totiž moudrý souzvuk moudrosti, krásy a síly či moci.

Dítě v prvním sedmiletí vychází z moudrosti, v druhém z krásy či harmonie a ve třetím období je jeho východiskem síla čili samostatnost. Přes tyto vlohy však musí být dodržována zákonitost éterična. Jestliže se tento kontakt přeruší, pak člověk vláčí s sebou své tělo jako závaží. A právě toto tělo, které se stává stále neprostupnějším, je později stále více příčinou nevyslovitelných potíží a běd, které se pak musí dostavit.

Přihlížíme-li k těmto okolnostem, je odpovědnost učitele tělesné výchovy vůči svěřené mládeži obrovská. V jeho rukách leží probuzení smýšlení, názorů z prahubin lidské bytosti, které se v žádné jiné oblasti nederou na povrch a ke svému uskutečnění s takou intenzitou. Je mu svěřena možnost probudit v dětech a mladých lidech opravdovou sympatii, pomocí které by duchovně přiměřeným způsobem pochopili skutečnost. Jednotlivé pedagogické úkony musí být vždy odpovědí na otázku dítěte: Co musím činit, abych se stal pořádným člověkem, který by byl v budoucnu schopen jednat sám za sebe?

Dítě vyžaduje morální vedení i v tělocviku a to ne proto, že si to přeje společnost, ale protože jeho já je v morálnu zakotveno. Životní organismus jako obraz bytosti já může být proto posuzován a hodnocen jen z hlediska morálnosti. A to i pohyby. Protože pohyby jsou vůle a vůle je morálnost. Toto hledisko je jediným nosným prvkem tělesné výchovy, neboť jediné umožňuje syntézu vnitřního a vnějšího, síly a látky, bytosti a projevu. Ať se jedná o kterýkoliv věk, vždy musí být zapojen a přítomen celý člověk. Jestliže se podaří uskutečnit tento ideál, pak jsou položeny zdravé zárodky tvořivých sil pro budoucnost.